

วิธีการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้า ชุมชนบ้านแมด ตำบลเชียงขวัญ อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

Inheritance Methods of the “Buad Kwai Ha” Tradition in Ban Maed Community, Chiang Khwan, Chiang Khwan, Roi Et

ชาตรี ศรีจันทร์ / Chatree Sreejun

มหาวิทยาลัยขอนแก่น / Khon Kaen University, Thailand

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้า ชุมชนบ้านแมด ตำบลเชียงขวัญอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษามากำหนดแนวทางในการส่งเสริมการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้า ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 20 ราย ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านแมด แล้วทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยวิธีการพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีบวชควายฮ้าเป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำไร่ทำนาของชาวบ้านเป็นการขอฝนเพื่อทำนาซึ่งชาวบ้านยังคงมีความเชื่อถือและศรัทธาในประเพณี ประเพณีบวชควายฮ้าเป็นประเพณีที่ปลูกฝังให้ลูกหลานตระหนักถึงความเป็นคนไทยอีสานเป็นประเพณีที่ทำให้เกิดความสงบสุขทางจิตใจ มีการแสดงออกถึงความกตัญญูต่องานบุญที่มีพระคุณเป็นประเพณีที่สนุกสนานเพลิดเพลินมีความผูกพันต่อสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อการสืบสานประเพณี โดยพ่อแม่ถ่ายทอดสู่ลูกหลานจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี ชุมชนบ้านแมดมีการจัดงานประเพณีอย่างต่อเนื่องมีการจัดตั้งชมรมปราชญ์ท้องถิ่นมีการประชุมร่วมกันเพื่อเตรียมงานมีการเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางหอกระจายข่าวชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีชุมชน เพื่อการเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างเครือข่ายวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการจัดเวทีให้ปราชญ์ท้องถิ่นเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินมรดกอีสานในประเพณีบวชควายฮ้า

คำสำคัญ: วิธีการสืบสานประเพณี, ประเพณีบวชควายฮ้า, ชุมชนบ้านแมด

Abstract

The research aims at studying the inheritance methods of the “Buad Kwai Ha” (buffalo ceremony) tradition in Ban Maed Community, Chiang Khwan, Chiang Khwan, Roi Et before elaborating the findings into the guidelines for promoting the tradition's inheritance methods to achieve further sustainability. Implementing the qualitative methodology, the researcher conducted an in-depth interview from 20 key informants comprising the local scholars of Ban Maed Community. The data were later classified for analyzing and synthesizing using the expressive methods. It shows that the Buad Kwai Ha tradition is related to the villagers' agricultural works in which they rely on it when praying for the rain to help with their farming activity. This shows the local residents' dependence and faith in the tradition. Also, Buad Kwai Ha helps plant the northeastern-Thai spirit in the younger generation's hearts as well as creating their peace of mind. Furthermore, the tradition itself reflects the act of gratefulness towards those with kindness for others. Fun and pleasant, the tradition of Buad Kwai Ha celebrates the bond within the family institute which is the most important factor in teaching

the body of knowledge for the inheritance of the tradition and its essence with the parents passing on the knowledge to the next generation by acting as a good role model. Ban Maed Community regularly organizes the tradition with the included activities such as the Local Scholars Club, joint meetings for preparations, information-sharing via the community's broadcasting station as well as establishing the Studies Center for local culture and tradition in order to connect the data between cultural networks.

Keywords: Inheritance Methods, Buad Kwai Ha, Ban Maed Community

บทนำ

“การบวชควายฮ้า”เป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้านอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่โบราณ จัดควบคู่กับประเพณีบุญบั้งไฟในเดือนหก โดยมีความเชื่อ ความศรัทธาในขอฟ้าขอฝนจากพญาแถน การแสดงความกตัญญูต่อเจ้าพ่อโฮงแดง ที่คุ้มครองชาวบ้านให้มีความอยู่ดีกินดีตลอดทั้งปีและการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผืนควายที่ได้รับใช้คนในการทำนา (กฤษณา กุลทรัพย์ศักดิ์, 2540)

ในอดีตพบว่าประเพณีบวชควายฮ้า เป็นการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ ความศรัทธาในการขอฟ้าขอฝนจากพญาแถน เป็นประเพณีที่มีการจัดอย่างแพร่หลายในอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ มีองค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรมบวชควายฮ้า อันได้แก่ บุคลากรซึ่งประกอบด้วยผู้เข้าบวชเป็นควายฮ้า ได้แก่ ควายฮ้าตัวจริง และควายฮ้าตัวสำรอง ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเป็นควายฮ้ามามาก่อน มีการแต่งกายเลียนแบบควาย คือ ต้องสวมเขาที่ศีรษะ มีการสวมกะโหล่งที่คอ บริเวณเอวผูกด้วยปลัดขิกที่มีขนเพชรทำด้วยด้ายเข้าหูก ลำตัวและใบหน้าฉาบด้วยสีดำเผาจากอุบัชฌาย์ผู้เลี้ยงกลอง อุบัชฌาย์ผู้บวชควายฮ้า หัวหน้าคณะควายฮ้า ตุลาการบ้าน บุคลากรดังกล่าวทำหน้าที่ประกอบประเพณีพิธีกรรมควายฮ้า เริ่มตั้งแต่การบอกกล่าวต่อดวงวิญญาณเจ้าพ่อโฮงแดงก่อนประกอบประเพณีพิธีกรรมควายฮ้า การเสี่ยงทายหาบุคคลที่จะมาเป็นควายฮ้า ตลอดจนประกอบประเพณีพิธีกรรมการบวชควายฮ้า การลาสิกขาควายฮ้าและจะสิ้นสุดหน้าที่เมื่อลาสิกขา หลังจากมีการจุดบั้งไฟแล้ว (กฤษณา กุลทรัพย์ศักดิ์, 2540) เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปประเพณีบวชควายฮ้าก็เริ่มเสื่อมในความเชื่อและความศรัทธาลง ผู้สืบสานประเพณีบวชควายฮ้าลดลง และปัจจุบันมีเฉพาะในชุมชนบ้านแมตตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ที่ลูกหลานชาวบ้านแมตยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาสู่รุ่นลูกหลาน จนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิธีการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้า ชุมชนบ้านแมต ตำบลยางชุมน้อยอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ โดยมุ่งเน้นศึกษาถึงวิธีการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้าเพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษามาดำเนินการเป็นยุทธศาสตร์และโครงการเพื่อส่งเสริมการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้า ชุมชนบ้านแมต ตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถึงวิธีการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้า ชุมชนบ้านแมต ตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสร้างแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย แล้วนำมาประมวลเพื่อตั้งเป็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ นำเครื่องมือที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ ปรับแก้ ซึ่งคำถามมีดังนี้ วิธีการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้า ชุมชนบ้านแมต ตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ควรเป็นอย่างไร โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) คือ ผู้ส่วนเกี่ยวข้องกับการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้า ชุมชนบ้านแมต ตำบลยางชุมน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านแมต จำนวน 20 คน โดยการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้วิจัยทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยวิธีการพรรณนา

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง วิธีการสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอบ้านแมต ตำบลเชียงขวัญอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด มีการศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสืบสานของ สุรศักดิ์ สามประดิษฐ์ (2546) ที่กล่าวว่า วิธีการสืบสานประเพณีคือ วิธีปฏิบัติตามขั้นตอนในการถ่ายทอดสิ่งที่นิยมประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณีให้คงอยู่ องค์ประกอบสำคัญของการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีมี 6 องค์ประกอบดังนี้ (สมเกียรติ ดาราเย็น, 2554)
 - 1.1 การเสริมสร้างและฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม
 - 1.2 การพัฒนา ควริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 - 1.3 การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีคุณค่าเลือกสรรลงมือทำด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ
 - 1.4 ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
 - 1.5 การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณีอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก
 - 1.6 การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ
2. แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีบวชควายอำเภอบ้านแมต กฤษณา กุลทรัพย์ศักดิ์ (2540) ที่กล่าวว่า ประเพณีบวชควายอำเภอบ้านแมต คือ พิธีกรรมการบวชชายฉกรรจ์ ที่ได้รับเลือกให้เป็นควายจำ ซึ่งเกิดจากการสมมติตัวเองว่าเป็นควาย ประดับร่างกายให้คล้ายคลึงกับควาย โดยมีเฒ่าจำเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม โดยเป็นส่วนหนึ่งในงานประเพณีบุญบั้งไฟของประชาชนตำบลเชียงขวัญเพื่อขอฝนและเป็นการจัดพิธีถวายบูชา อารักษ์ ผีฟ้า ผีแถน เพื่อบันดาลดลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และคุ้มครองชาวบ้านให้มีความอยู่ดีกินดีตลอดทั้งปี

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีข้อค้นพบ ประเพณีบวชควายอำเภอบ้านแมต เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่แสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ที่มีมาตั้งแต่โบราณ และเป็นความภาคภูมิใจของชาวบ้านแมต ตำบลเชียงขวัญ อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีมาประเพณีที่ดังมาเช่นนี้ งานประเพณีบวชควายอำเภอบ้านแมต เป็นส่วนหนึ่งของงานบุญบั้งไฟ ซึ่งรวมกับการขอฝนและการแห่บั้งไฟของชาวบ้านแมตเท่านั้น จึงมีการจัดขึ้นทุกๆ ปี จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในระดับหนึ่ง วิธีการสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอบ้านแมต ตำบลเชียงขวัญอำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ด้านการเสริมสร้างฟื้นฟูประเพณี มีข้อค้นพบดังนี้ ในการเสริมสร้างฟื้นฟูประเพณีบวชควายอำเภอบ้านแมตเกิดจากการเลือกสรรประเพณีที่มีคุณค่าเกี่ยวข้องกับการทำไร่ทำนาของเกษตรกร สร้างขวัญกำลังใจให้กับชาวนา เพื่อความเป็นสิริ

มงคลแก่ตนเองและครอบครัว และเป็นประเพณีที่สร้างสรรค์ความรัก ความสามัคคีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน ที่ช่วยเหลือหลอมจิตใจชาวบ้านให้ปฏิบัติดี ทำในสิ่งที่ถูกต้อง โดยประเพณีบวชควายอ้ามีความสำคัญของประเพณีต่อการดำเนินชีวิต ในเรื่องการขอฝนเพื่อทำการเกษตรความสัมพันธ์กับผู้คนในหมู่บ้าน ความสริมงคลต่อตนเองและถิ่นฐาน ผ่านการสร้างทัศนคติความรู้ความเข้าใจในการฟื้นฟู ดูแล รักษาประเพณี จากความเชื่อและความศรัทธาในเรื่องวิญญาณ ที่มุ่งสร้างจิตสำนึกที่ดีต้องการให้คนรุ่นใหม่เข้าร่วมกิจกรรม จึงมีการสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรมที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์เพราะการจัดงานต้องอาศัยความร่วมมือของคนในหมู่บ้านโดยการส่งเสริมให้ประเพณีบวชควายอ้าดำรงอยู่นั้น จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลการจัดงานฟื้นฟูประเพณีควายอ้าทุกปี เพื่อ ปลุกฝังให้ลูกหลานตระหนักถึงความเป็นลูกหลานคนไทยอีสานเด็กและเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้าและเพื่อส่งเสริมให้ประเพณีดำรงอยู่สืบไป จำเป็นที่จะต้องมีการจัดให้มีการเรียนการสอนในวิชาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทุกระดับชั้น

ด้านการพัฒนาและปรับปรุงประเพณี มีข้อค้นพบดังนี้ การสร้างสรรค์ประเพณีบวชควายอ้าให้เหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับสภาพความเจริญของเศรษฐกิจและสังคมสืบทอดความดั้งเดิมและคุณค่าของประเพณี โดยการปรับปรุงประเพณีให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนี้ ปรับปรุงให้ประเพณีแสดงออกถึงความกตัญญูทวดเวทต่อวิญญาณของผู้มีพระคุณ ปรับปรุงให้ประเพณีที่ทำให้ลูกหลานรู้จักการทำบุญบริจาคทาน รักสามัคคีกัน เรียนรู้การอยู่ร่วมกับคนอื่น และเป็นประเพณีที่สร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว มีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบวชอ้า เช่น จัดรูปแบบงานและขบวนให้มีความทันสมัย เพื่อเพิ่มความสนุกสนานและเพลิดเพลิน แต่ยังคงรักษารูปลักษณ์รูปแบบวิธีการในงานประเพณีไว้ มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดงานผ่านโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต เพื่อเพิ่มความน่าสนใจในงานประเพณีบวชควายอ้าให้มากขึ้น โดยการพัฒนาและปรับปรุงประเพณีบวชควายอ้า ต้องมีการสร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและประเพณี เช่น พัฒนาและปรับปรุงประเพณีบวชควายอ้า เพื่อสร้างอาชีพให้กับกลุ่มคนในชุมชน ปลุกจิตสำนึกในการสร้างความรักความผูกพันในประเพณีบวชควายอ้า คนในชุมชนสร้างประเพณีบวชควายอ้าเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติตนในเรื่องความมีน้ำหนึ่ง การมีส่วนร่วม ช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน ในชุมชน จึงจะทำให้ประเพณีบวชควายอ้าอย่างยั่งยืนสืบไป

ด้านการถ่ายทอดประเพณี มีข้อค้นพบดังนี้ การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้าส่วนใหญ่จะเป็นการสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เคยเป็นควายอ้าหรือคณะควายอ้า โดยสถานที่สำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้า คือ ครอบครัว โดยผู้ได้รับการถ่ายทอดทุกคนมีความสำนึกเสมอว่ามีหน้าที่ในการถ่ายทอดและสอนเรื่องพิธีกรรมประเพณีควายอ้าแก่รุ่นลูกหลาน โดยการพูดคุย บอกเล่า อบรมและสั่งสอน บางคนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยปฏิบัติตามประเพณี โดยการเข้าร่วมในงานประเพณีบวชควายอ้า กระบวนการถ่ายทอดพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้า มี 3 วิธี คือวิธีที่ 1 ถ่ายจากรุ่นสู่รุ่น โดยพ่อแม่ถ่ายทอดให้ลูกให้หลาน วิธีที่ 2 ถ่ายทอดหรือเรียนรู้กันเองภายในชุมชนโดยการพูดคุย บอกเล่า และวิธีที่ 2 ถ่ายทอดโดยวิธีทางตรงผ่านการจัดงาน การปลุกฝังค่านิยมเกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้า เกิดจากการปลุกฝังตั้งแต่วัยเด็ก โดยครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการปลุกฝังค่านิยมที่ดีให้แก่เด็ก ส่วนหนึ่งเกิดจากครูให้สำคัญในการส่งเสริมค่านิยมเกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้า โดยการอบรมสั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับแก่เด็ก และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการสนับสนุนและส่งเสริมของหน่วยงานราชการ

ด้านการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี มีข้อค้นพบดังนี้ ในการสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมประเพณีให้มีการจัดงานอย่างต่อเนื่อง ต้องมีการส่งเสริมประเพณีบวชควายอ้าให้เป็นประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรม สร้างงานสร้างรายได้แก่ประชาชน เทศบาลมีนโยบายและแผนงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง มีการสร้างเครือข่ายสืบสานและพัฒนาเกี่ยวกับประเพณี อันได้แก่ การจัดตั้งชมรมปราชญ์ท้องถิ่นด้านประเพณีบวชควายอ้า เพื่อให้เป็นศูนย์กลางเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้าและประเพณีท้องถิ่นอื่น ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชนและท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่บน

พื้นฐานของประเพณีท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยสื่อมวลชนควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมมากขึ้น เพื่อการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้าให้สามารถจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จำเป็นที่ชาวบ้านต้องมีการประชุมร่วมกันเพื่อเตรียมการจัดงานและวางแผนการจัดงาน เช่น การขอเงินงบประมาณสนับสนุน การพัฒนารูปแบบการรำ การแปรริ้วขบวนควายอ้า รวมถึงการประชาสัมพันธ์งานประเพณี ซึ่งการเตรียมการจัดงานและวางแผนการจัดงานเหล่านี้จะประสบความสำเร็จไม่ได้หากประชาชนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้าในเรื่องต่างๆ ดังนี้ การเตรียมงาน การเรียกริ้วเงินออกช่วยกัน การนำลูกหลานเข้ามาร่วมในขบวน การทำความสะอาด สถานที่และสิ่งของเครื่องใช้ และจัดขบวนของแต่ละคุ้ม เป็นต้น

ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานประเพณี มีข้อค้นพบดังนี้ ในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้า ปัจจุบันมีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับประเพณีผ่านทางหอกระจายข่าวชุมชน การถ่ายทำเป็นซีดี การให้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสารโทรศัพท์ และมีการทำเอกสารแผ่นพับเพื่อแจกจ่าย ส่วนการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้านั้นพบว่า คนในชุมชนต้องการให้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้ปราชญ์ท้องถิ่นมีสถานที่ในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ผ่านการบอกกล่าว พูดคุย เล่าสู่กันฟังกับผู้เชี่ยวชาญ ครู อาจารย์ ระดับต่างๆ ซึ่งจะทำให้การอนุรักษ์ประเพณีเหมาะสมกับยุคสมัย และต้องการให้จัดทำเป็นหนังสือเกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้า เพื่อแจกจ่าย และสำหรับการสร้างระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านประเพณีบวชควายอ้า คนในชุมชนเห็นว่า ควรมีการจัดทำและเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างเครือข่ายด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่นและประเพณีบวชควายอ้า รวบรวมแนวคิด องค์ความรู้ ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้และนำไปเผยแพร่ และยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ผู้นำชุมชน เด็กและเยาวชน มีความรักในประเพณีวัฒนธรรมของตน ยังผลให้เกิดการสืบทอดประเพณีของบรรพบุรุษต่อไป

ด้านการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น มีข้อค้นพบดังนี้ ปราชญ์ท้องถิ่นประเพณีบวชควายอ้า คือ ครูผู้ทอดถ่ายความรู้เกี่ยวกับประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพของปราชญ์ท้องถิ่น ประเพณีบวชควายอ้า คือ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นขอประชาชน การส่งเสริมให้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้าและประเพณีท้องถิ่นเพิ่มเติม การจัดให้มีเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างปราชญ์ท้องถิ่น การสร้างศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ท้องถิ่น รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน มีการจัดนิทรรศการประเพณีบวชควายอ้าของชุมชน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ปราชญ์ท้องถิ่นแสดงความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการสร้างความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรีและเกียรติแก่ปราชญ์ท้องถิ่น โดยการประกาศเชิดชูเกียรติคุณปราชญ์ท้องถิ่นให้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นครูผู้ให้ความรู้ จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินมรดกอีสานเป็นประจำทุกปี

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิธีการสืบสานประเพณีบวชควายอ้า ชุมชนบ้านแมต ตำบลเชียงขวัญ อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย ด้านการเสริมสร้างฟื้นฟูประเพณีด้านการพัฒนาและปรับปรุงประเพณีด้านการถ่ายทอดประเพณี ด้านการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานประเพณีและด้านการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่นซึ่งในแต่ละด้านก็ได้ข้อมูลและผลการวิจัยที่น่าสนใจเกี่ยวกับวิธีการสืบสานประเพณีบวชควายอ้า ชุมชนบ้านแมต ผลสรุปของงานวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงวิธีการสืบสานประเพณีบวชควายอ้า ชุมชนบ้านแมตโดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีเรื่องวิธีการสืบสานและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเพณีบวชควายอ้า ชุมชนบ้านแมต ตำบลเชียงขวัญ อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด มาใช้ในการทำวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

ด้านการเสริมสร้างฟื้นฟูประเพณี ผลวิจัยพบว่า ในการเสริมสร้างฟื้นฟูประเพณีบวชควายอ้านี้เกิดจากการเลือกสรรประเพณีที่มีคุณค่าเกี่ยวข้องกับการทำไร่ทำนาของเกษตรกร สร้างขวัญกำลังใจให้กับชาวนา เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และเป็นประเพณีที่สร้างสรรค์ความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน ที่ช่วยเหลือหลอมจิตใจชาวบ้านให้ปฏิบัติดี ทำในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลพร ไชยชมภู (2557) ที่พบว่า

จุดประสงค์ที่ชาวบ้านร่วมกันเสริมสร้างฟื้นฟูประเพณี ก็เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครอบครัว ทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เป็นมรดกของชุมชนที่สืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น เป็นเครื่องมือฝึกพฤติกรรมของลูกหลานในหมู่บ้านทำให้รู้สึกรักและเห็นคุณค่าของประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณา กุลทรัพย์ศักดิ์ (2540) ที่พบว่า การทำพิธีควายฮ้างของชาวบ้านในตำบลหมันกั้ง อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพทำนาของชาวบ้าน การเชิญประกอบขบวนควายฮ้าง เป็นการให้ความรู้และสันทนาการที่มีผลต่อความร่วมมือเพื่อสร้างสันติสุขให้กับสังคม

ด้านการพัฒนาและปรับปรุงประเพณี ผลวิจัยพบว่า เป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำไร่นา เพื่อขอฝนในการทำการเกษตร ปัจจุบันได้มีการพัฒนาและปรับปรุงประเพณีให้มีความร่วมสมัย มีการสร้างความเชื่อและความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อประเพณีบวชควายฮ้าง เพราะประเพณีนี้มีคุณค่าและเมื่อทำแล้วจะเกิดสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว เพื่อปลูกฝังให้ลูกหลานตระหนักถึงความเป็นลูกหลานคนไทยอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญ์พริษา ภูผาคูณ (2557) ที่พบว่า การอนุรักษ์ประเพณีไม่ให้สูญหายไป จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงประเพณีให้สอดคล้องกับยุคสมัย ด้วยการสร้างความเชื่อมโยงบุญประเพณีให้มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ มีความศรัทธาในบุญประเพณี ซึ่ง ญาณิศา บุญจิตรและสุชาติ มีสมบัติ (2554) เสนอว่า ต้องมีการปรับรูปแบบของกิจกรรมในงานให้น่าสนใจและน่าตื่นเต้น

ด้านการถ่ายทอดประเพณี ผลวิจัยพบว่า ประเพณีบวชควายฮ้างเป็นประเพณีที่ถ่ายทอดผ่านความสนุกสนานและเพลิดเพลิน เพื่อให้เกิดความสุขใจ ความรักความผูกพันของครอบครัว และสังคม จากการแสดงความกตัญญูทวดเวทต่อวิญญาณของผู้มีพระคุณ เป็นการถ่ายทอดประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกมลพร ไชยชมภู (2557) ที่พบว่า ประเพณีบุญเบิกบ้าน ของชุมชนบ้านหนองกุง เป็นมรดกของชุมชนที่สืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่นเป็นเครื่องมือฝึกพฤติกรรมของลูกหลานในหมู่บ้านทำให้รู้สึกรักและเห็นคุณค่าของประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

ด้านการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี ซึ่งผลวิจัยพบว่า ครอบครัวและคนในชุมชนเป็นสถาบันที่สำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนั้น พ่อแม่และคนในชุมชนจึงควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกในการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีคงอยู่ต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของ อุดม เขยทิวส์ และคณะ (2548) ที่เห็นว่า ประเพณี คือ ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแบบอย่างเดียวกันเป็นระเบียบแบบแผนที่เห็นว่าถูกต้อง หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่และมีการปฏิบัติสืบทอดๆ กันมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลพร ไชยชมภู (2557) ที่พบว่า การส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีในหมู่บ้านต้องเริ่มจากจุดเล็กๆ โดยครอบครัวก่อน แล้วจะทำให้ทุกคนเห็นถึงคุณค่าประโยชน์ และความดีงามของประเพณี และงานวิจัยของ กัญญ์พริษา ภูผาคูณ (2557) ที่พบว่า คนในชุมชนจะต้องมีจิตสำนึกในความสำคัญและคุณค่าของบุญประเพณี จึงจะทำให้กิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีสืบทอดกันไปเรื่อยๆ

ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานประเพณี ผลวิจัยพบว่า ปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์งานประเพณีผ่านทางหอกระจายข่าวชุมชน และในอนาคตชุมชนต้องการให้มีการเพิ่มการประชาสัมพันธ์การจัดงานและจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี เพื่อเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างเครือข่ายด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญาณิศา บุญจิตร และ สุชาติ มีสมบัติ (2554) ที่เสนอว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยงานประเพณี ควรเพิ่มรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย และปรับเนื้อหาสาระในการประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และยาวนานของงานประเพณี ปรับรูปแบบของกิจกรรมในงานให้น่าสนใจและน่าตื่นเต้นมากกว่าที่เป็นอยู่ มีการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของอำเภอหลังสวน วัดสำคัญๆ ตลอดจนวิถีชุมชนพื้นบ้าน จัดบริการรถนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม จัดให้มีพิพิธภัณฑ์งานแห่พระแข่งเรือยาวขึ้นในเชิงของอำเภอหลังสวน และมีการแสดงสัญลักษณ์ของงานประเพณีบริเวณจุดต่างๆ

ด้านการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น ผลวิจัยพบว่า จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างปราชญ์ท้องถิ่นเปิดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างปราชญ์ท้องถิ่น จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินมรดกอีสาน จะทำให้ปราชญ์

ท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจและมีความสนใจในการสืบสานประเพณีท้องถิ่นต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาคณิศพรหมสาขา ณ สกลนคร (2557) ที่พบว่า การเสริมสร้างพัฒนาศักยภาพของปราชญ์ท้องถิ่น คือ การเปิดโอกาสให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการยกย่องให้เป็นศิลปินเรือไฟ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนแนวคิด องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีระหว่างปราชญ์ท้องถิ่นกับนักวิชาการ เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

- 1) จากการศึกษาพบว่า การสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอชุมชนบ้านแมด มีความเชื่อเรื่องขนมนมธรรม เนียมประเพณีที่บรรพบุรุษสืบทอดต่อๆ กันมา แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับประเพณีบวชควายอำเภอนัก ดังนั้น ดังนั้น หน่วยงานของภาครัฐ ควรที่จะให้การสนับสนุนให้มีการจัดงานประเพณีบวชควายอำเภอชุมชนบ้านแมดทุกปี เพื่อสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอทุกปี เพื่อสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอ ซึ่งกำลังจะสูญหายไปให้กลับคืนมา และให้เทศบาลตำบลเชียงขวัญจัดตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดทำโครงการสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอชุมชนบ้านแมดอย่างต่อเนื่อง จะทำให้คนในชุมชนบ้านแมดเกิดความสำนึก รักและหวงแหน ต้องการที่จะสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอต่อไป
- 2) จากการศึกษาพบว่า ประเพณีบวชควายอำเภอชุมชนบ้านแมด เป็นประเพณีเก่าแก่ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นอีสานชุมชนบ้านแมด และถือเป็นอัตลักษณ์ของชาวบ้านแมด เป็นการถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิตท้องถิ่นแบบชาวบ้านแมดที่อาศัยธรรมชาติในการทำมาหากิน ดังนั้น วิธีการสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอชุมชนบ้านแมดให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน คือ การส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ประเพณีบวชควายอำเภอแก่เด็กและเยาวชนหรือผู้ที่สนใจศึกษา ส่งเสริมให้ประเพณีบวชควายอำเภอชุมชนบ้านแมดให้เป็นประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ มีส่วนร่วมในการประเพณีมากขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้ซึมซับเรียนรู้ในวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม
- 3) จากการศึกษาพบว่า ประเพณีบวชควายอำเภอชุมชนบ้านแมด ยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป ดังนั้น เทศบาลตำบลเชียงขวัญและจังหวัดร้อยเอ็ด จึงควรมีการประชาสัมพันธ์งานประเพณีบวชควายอำเภอ ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับใบปลิว รายการวิทยุ โทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ เป็นต้น
- 4) จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านแมด ต้องการให้เทศบาลตำบลเชียงขวัญ สนับสนุนการสืบสานประเพณีบวชควายอำเภอเป็นรูปธรรม ดังนั้น เทศบาลตำบลเชียงขวัญจึงควรมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ท้องถิ่นประจำหมู่บ้าน รวบรวมรายชื่อและที่อยู่ของปราชญ์ชาวบ้านประเพณีท้องถิ่นในฐานะที่เป็นศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เพื่อรวบรวมแนวคิด องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณีบวชควายอำเภอและประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้และนำไปเผยแพร่ จัดทำเป็นหนังสือเกี่ยวกับประเพณีบวชควายอำเภอและประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อรวบรวมเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาและวิธีการปฏิบัติของแต่ละประเพณี คติความเชื่อหรือพิธีกรรม ทางศาสนา เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงประเพณีบวชควายอำเภอและประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นอื่นๆ ได้ดียิ่งขึ้น ด้วยการใช้นวน ภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย เหมาะสมสำหรับนักเรียน นักศึกษา ตลอดจนผู้ที่สนใจศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา กุลทรัพย์ศักดิ์. 2540. ประเพณีพิธีกรรมควายอำเภอของชาวอีสาน. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กมลพร ไชยชมพู. 2557. การสืบสานประเพณีบุญเบิกบ้าน ของชุมชนบ้านหนองกุง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษาอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- กัญญ์พชรา ภูผาคณ. 2557. วิธีการอนุรักษ์ประเพณีบุญข้าวสาก ตำบลท่าวัด อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชวนันท์ จันทรประเสริฐ. 2553. การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาโบราณสถานพงตึก. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาณิศศา พรหมสาขา ณ สกลนคร. 2557. วิธีการสืบสานประเพณีไหลเรือไฟของชุมชนบ้านแก้ง อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม. รายงานการศึกษานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ญาณิศา บุญจิตร และ สุชาติ มีสมบัติ. 2555. การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่พระแข่งเรือยาวขึ้นโขงชิงธงอำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- สมเกียรติ ดาราเย็น. 2554. การอนุรักษ์ประเพณีรำผีบมอญของชุมชนมอญตำบลนครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. รายงานการศึกษานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุดม เขยแก้ว และคณะ. 2548. วิถีไทย. กรุงเทพฯ: แสงดาว.